

Uroczystość wręczenia Krzyży Wolności i Solidarności działaczom opozycji niepodległościowej z lat 1956-1989

Datum 9.10.2026
Subjekt Instytut Pamięci Narodowej
Region Poland
Kategorie Culture, State institutions, Human rights

9 października 2026 r. w Katowicach, odbyła się uroczystość wręczenia odznaczeń państwowych działaczom opozycji wobec dyktatury komunistycznej z lat 1956-1989. W wydarzeniu wziął udział zastępca prezesa Instytutu Pamięci Narodowej dr Mateusz Szpytma.

Wydarzenie zorganizowane przez katowicki oddział Instytutu Pamięci Narodowej odbyło się w Śląskim Centrum Wolności i Solidarności im. Dziewięciu z Wujka. W imieniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Karola Nawrockiego odznaczenia wręczył zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma.

- Dziękuję za Państwa odwagę. Za to, że strach - który w jakimś sensie na pewno Wam towarzyszył - nie pokonał Państwa. Że silniejsza była odwaga, że wytrwaliście do końca. Dziękuję, ale proszę przyjąć też podziękowania dla Waszych bliskich. Kiedy Wy działaliście dla Polski, w domu zostawały żony, zostawali mężowie, zostawali rodzice. Bez ich wsparcia nie moglibyście działać.

- zwrócił się do zebranych. Zachęcił również do współpracy z Instytutem Pamięci Narodowej oraz ze Śląskim Centrum Wolności i Solidarności podkreślając:

- Wasze świadectwo, Wasze doświadczenie jest nam potrzebne.

W imieniu odznaczonych głos zabrał Jerzy Stefan Wieczorek:

- Chcieliśmy stanąć po stronie dobra i zachować się jak trzeba.

Krzyżem Wolności i Solidarności zostali odznaczeni m.in.:

- Kazimierz Stanisław Bodejko
- Bronisław Zygmunt Chrobak
- Eugeniu Dąbroś
- Andrzej Jan Dolniak
- Mirosław Bolesław Duc
- Katarzyna Jadwiga Gibes

- Marek Mirosław Grządziel
- Jan Czesław Kaciłowicz
- Janusz Marian Owczarski
- Waldemar Jerzy Szymczyk
- Dariusz Robert Warda
- Jerzy Stefan Wieczorek

Zwieńczeniem uroczystości był pokaz filmu pt. „Którzy ogień podsycą...”, w reż. Tomasza Łysiaka.

Wcześniej zastępca prezesa IPN dr Mateusz Szpytma, dyrektor oddziału IPN w Katowicach dr Andrzej Sznajder, proboszcz parafii pw. Podwyższenia Krzyża w Katowicach ks. Ireneusz Tatura i naczelnik Archiwum IPN w Katowicach dr Renata Dziechciarz złożyli kwiaty pod pomnikiem poległych górników KWK „Wujek”.

* * *

Krzyż Wolności i Solidarności został ustanowiony przez Sejm 5 sierpnia 2010 r. Po raz pierwszy przyznano go w czerwcu 2011 r. przy okazji obchodów 35. rocznicy protestów społecznych w Radomiu. Krzyż nadawany jest przez Prezydenta RP, na wniosek Prezesa Instytutu Pamięci Narodowej, działaczom opozycji wobec dyktatury komunistycznej, za działalność na rzecz odzyskania przez Polskę niepodległości i suwerenności lub respektowanie praw człowieka w PRL. Źródłem uchwalenia Krzyża Wolności i Solidarności jest Krzyż Niepodległości z II RP.

Do tej pory odznaczonych Krzyżem Wolności i Solidarności w województwie śląskim zostało 1300 osób.

* * *

Porozumienie zawarte 31 sierpnia 1980 r. przez Międzyzakładowy Komitet Strajkowy w Gdańsku z Komisją Rządową po fali strajków przewidywało m.in. stworzenie niezależnych od władz związków zawodowych. 11 września gdańskie ustalenia zostały potwierdzone i uszczegółowione w ramach umowy zawartej w Hucie „Katowice” w Dąbrowie Górniczej pomiędzy Międzyzakładowym Komitetem Robotniczym a Komisją Rządową. Porozumienie to, nazwane od miejsca jego zawarcia katowickim, gwarantowało tworzenie i funkcjonowanie struktur nowych związków na terenie całego kraju. 17 września 1980 r. w Gdańsku przedstawiciele Międzyzakładowych Komitetów Założycielskich i Międzyzakładowych Komisji Robotniczych powołali Komisję Porozumiewawczą oraz Komitet Założycielski Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego „Solidarność”. 24 września delegacja związkowa złożyła w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie wniosek o rejestrację NSZZ „Solidarność”. Miesiąc później, 24 października, SW zarejestrował nowy związek, jednak samowolnie dokonał zmian w przedłożonym statucie: wykreślił m.in. zapisy dotyczące prawa do strajku. W odpowiedzi działacze oprotowali tę decyzję i zapowiedzieli odwołanie do Sądu Najwyższego. Ten 10 listopada 1980 r. uchylił poprawki Sądu Wojewódzkiego i wpisał NSZZ „Solidarność” do rejestru związków zawodowych. Konfliktowi związanemu z rejestracją towarzyszyły rozmowy związkowców ze stroną rządową i ogłoszenie gotowości strajkowej; ostatecznie przedstawiciele „Solidarności” zgodzili się na dołączenie do Statutu aneksu, w którym m.in. uznawano kierowniczą rolę PZPR w państwie.

Wspomniane powyżej porozumienie z 11 września 1980 r. zamykało etap protestów i strajków trwających w województwie katowickim od 21 sierpnia, kiedy strajk wybuchł w Fabryce Zmechanizowanych Obudów Ścianowych FAZOS w Tarnowskich Górach (protest z 1 sierpnia w Zakładach Tworzyw Sztucznych Erg w Bieruniu Starym został szybko wygaszony). Tydzień później (w nocy z 28 na 29 sierpnia) do strajku przystąpiły jastrzębskie kopalnie „Manifest Lipcowy” i

„Borynia”, a wieczorem 29 sierpnia – pierwsze wydziały Huty Katowice. 2 września strajkowało 50 zakładów, z czego połowę stanowiły kopalnie; do 5 września strajkowało 49 kopalni w województwie. W sumie do początku października pracę przerwały na czas od kilku godzin do kilku dni 272 zakłady, a w protestach wzięło udział około 310 tysięcy osób. Owocem tego wysiłku były dwa ważne porozumienia, podpisane przez strajkujących w Jastrzębiu-Zdroju i Dąbrowie Górniczej, a także załączki przyszłych lokalnych organizacji związkowych.

Porozumienie jastrzębskie zostało podpisane w KWK „Manifest Lipcowy” w Jastrzębiu-Zdroju 3 września 1980 r. przez przedstawicieli Komisji Rządowej i Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego. Potwierdzono w nim ustalenia z Gdańska, a dodatkowo zniesiono czterobrygadowy system pracy w górnictwie i wprowadzono wolne soboty i niedziele od początku 1981 r. Pozostałe punkty porozumienia dotyczyły kwestii regionalnych – m.in. obniżenia wieku emerytalnego w górnictwie czy rozszerzenia katalogu chorób zawodowych.

Porozumienie katowickie zostało podpisane w Hucie Katowice w Dąbrowie Górniczej 11 września 1980 r. przez przedstawicieli Komisji Rządowej i Międzyzakładowego Komitetu Robotniczego. Najważniejszym jego punktem było zobowiązanie władz do umożliwienia tworzenia struktur nowych związków zawodowych i ich działania na terenie całego kraju. Władze zagwarantowały też stronie związkowej prawo do udziału w pracach nad nowym kodeksem pracy i nad ustawami o związkach zawodowych i samorządzie robotniczym oraz zwolnienie z obowiązków pracowniczych osób pełniących funkcje związkowe z zachowaniem prawa do wynagrodzenia.

Równolegle do protestów robotniczych i żądania powołania niezależnych związków zawodowych swoje postulaty w sprawie założenia niezależnej organizacji przedstawili studenci. W sierpniu i wrześniu 1980 r. na wielu uczelniach powstały Tymczasowe Komitety Założycielskie, których delegaci spotkali się w dniach 18–19 października na Politechnice Warszawskiej. Podczas tego zjazdu powołano Niezależne Zrzeszenie Studentów i zaraz po jego zakończeniu złożono do Sądu Wojewódzkiego w Warszawie wniosek o rejestrację tej studenckiej organizacji. Doszło do niej dopiero 17 lutego 1981 r., po długiej obstrukcji władz państwowych i strajkach studentów, rozpoczętych jeszcze w grudniu 1980 r. na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Łódzkiego. Do czasu rejestracji NZS do strajku włączyło się 29 z 86 ośrodków akademickich i ponad 30 tysięcy studentów. W kwietniu 1981 r. w Krakowie odbył się I Zjazd NZS, podczas którego delegaci wybrali władze krajowe i ustalili najważniejsze kierunki działalności organizacji: akcje samokształceniowe, aktywność wydawnicza (około 260 tytułów), prowadzenie biblioteki niezależnych wydawnictw, walka o uwolnienie więźniów politycznych. W stanie wojennym internowano kilkuset działaczy NZS, sama organizacja została rozwiązana, a wielu jej członków przeszło do działalności konspiracyjnej. Ponownej rejestracji NZS dokonano 22 września 1989 r.

Encyklopedia Solidarności - encysol.pl

Polecamy materiały Instytutu Pamięci Narodowej:

- NSZZ „Solidarność” – publikacje bezpłatne
- Encyklopedia Solidarności – tomy 1–5
- „Biuletyn IPN” nr 7–8/25 – Solidarność ma 45 lat
- Broszury IPN do pobrania: Opozycja demokratyczna i czas Solidarności

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/248757,Uroczystosc-wreczenia-Krzyzy-Wolnosci-i-Solidarnosci-dzialaczom-opozycji-niepodl.html>